Maria Marin

IMPORTANȚA LEXICULUI DIALECTAL PENTRU DICȚIONARUL-TEZAUR AL LIMBII ROMÂNE*

1. Lingviştii, în general, şi dialectologii, în special, sunt convinşi de importanța lexicului dialectal pentru stabilirea fizionomiei unei limbi şi, cu atât mai mult, a uneia ca limba română, a cărei bază o constituie variantele vorbite la nivelul graiurilor (Petrovici 1960).

Trebuie reținut şi subliniat faptul că includerea elementelor lexicale dialectale în dicționarul general a reprezentat un obiectiv permanent al inițiatorilor şi autorilor marelui dicționar academic al limbii române. „Adevărata comoară lexicală nu se află însă în niciun fel de scrieri, ci ea zace în limba vorbită de popor. Un dicționar al limbii române va putea deci numai atuncea să se apropie de desăvârşire, când va cuprinde şi acest material, cules prin chestionare trimise în toate părțile locuite de români" spunea Sextil Puşcariu, în 1913, în *Raportul* întocmit cu privire la *Dicționarul* Academiei şi publicat în primul volum al acestuia (Puşcariu 1913: X). „Cuvintelor populare am căutat a le da un loc cât mai nerestrâns, căci ele sunt adevăratele elemente ale dicționarului limbii române, în ele se oglindeşte geniul limbii noastre" (*ibidem*: XVI).

2. În acelaşi timp, cercetătorii limbii române, convinşi de varietatea şi bogăția graiurilor din punct de vedere lexical şi încredințați de necesitatea alcătuirii şi publicării unui dicționar dialectal al limbii române, şi-au propus, de-a lungul timpului, realizarea unei asemenea lucrări de anvergură. În acest sens, este suficient să amintim faptul că, în urmă cu aproape şase decenii, a fost tipărită chiar o machetă a unui astfel de dicționar (Stan 1955), proiect rămas ca o promisiune pentru viitor.

Chestiunile ridicate de elaborarea unui dicționar dialectal sunt multiple şi multe dintre ele, dacă nu greu de rezolvat, măcar incitante şi generatoare de idei diverse.

O primă încercare în acest sens a fost întreprinsă, la începutul anilor '80 din secolul trecut, de către un colectiv de cadre didactice şi cercetători de la Universitatea din Timişoara, care, la îndemnul şi cu sprijinul ştiințific şi moral al lingvistului Gh. Ivănescu, îşi propunea realizarea unui dicționar al subdialectului bănățean (DB). Primele patru volume din dicționar (literele A–B) au fost publicate între anii 1985 şi 1988, după care lucrarea şi-a întrerupt apariția. Motivele acestei

* Conferință susținută la Academia Română, în ciclul „Limba română şi relațiile ei cu istoria şi cultura românilor", 20 martie 2014.

LR, LXIII, nr. 1, p. 49–96, Bucureşti, 2014

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

întreruperi, nedeclarate, pot fi, între altele, bogăția deosebită a materialului propus spre excerptare şi numărul din ce în ce mai redus al cercetătorilor angajați în această întreprindere ştiințifică deosebit de vastă şi de solicitantă.

3. Revenind la subiectul comunicării noastre, cauza principală pentru care am întreprins o asemenea abordare are în vedere, mai întâi, vastul material scos la iveală, în primul rând, prin apariția atlaselor lingvistice ALR I, ALR II şi ALR II, s.n., însoțite de voumul de texte dialectale publicat de Emil Petrovici (ALRT)[1]. Ne gândim, apoi, la „explozia" informațională de excepție rezultată în urma publicării unei noi serii de atlase, atlasele lingvistice regionale, şi a unei noi generații de texte dialectale, apărute după 1965.

Noutățile excepționale aduse de lucrările menționate se explică prin caracteristicile acestora, dintre care amintim, în primul rând, faptul că atlasele regionale au o rețea mult amplificată în comparație cu ALR (998 de puncte cartografice față de 385), ceea ce atrage după sine atestarea unor elemente lexicale (cuvinte, forme, locuțiuni, sensuri) noi, adesea generatoare de schimbări remarcabile în privința delimitării ariilor de răspândire a cuvintelor, ilustrând o anumită „tipologie areală" (Dumistrăcel, Hreapcă, Botoşineanu 2011: 221), schimbarea viziunii asupra divizării dialectale (*ibidem*) sau asupra caracterului arhaizant ori inovator al unităților dialectale ale dacoromânei.

Pe de altă parte, constituirea *Arhivei fonogramice a limbii române* (AFLR), inițiată, în 1958, la sugestia şi cu sprijinul lui Alexandru Rosetti şi al lui B. Cazacu, în cadrul Centrului de Cercetări Fonetice şi Dialectale al Academiei Republicii Populare Române şi aflată astăzi în Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti". Acest veritabil tezaur viu sau, cum a mai fost numit, „muzeu sonor" al graiurilor şi dialectelor limbii române cuprinde texte reprezentative din peste 70% din suprafața țării, culese de către dialectologii bucureşteni, în general, din localități înscrise în rețeaua atlaselor regionale (Marin 1996), dar şi dintr-o mare parte a graiurilor dacoromâne vorbite în afara granițelor țării, de jur-împrejurul României (din Basarabia, Ucraina, Federația Rusă, Bulgaria, Serbia, Ungaria). Acțiunii de culegere a materialului i-a urmat publicarea unei bogate colecții de texte dialectale şi glosare[2]. Acestea oferă material ilustrativ pentru limba română actuală, cu atestări nebănuite şi cu informații inedite pentru o mulțime de termeni considerați învechiți, arhaici ori dispăruți sau neatestați în alte surse, termeni care pot reprezenta valoroase „chei" în rezolvarea unor etimologii controversate sau neelucidate încă.

Sursele la care facem referință (atlasele regionale şi textele dialectale) reprezintă o contribuție inestimabilă încă din punctul de vedere al valorii documentare,

[1] Rămâne de neînțeles de ce volumele din seria nouă a *Dicționarului* Academiei (DLR) nu au fost consecvente în valorificarea atlaselor lingvistice şi a textelor publicate de Em. Petrovici.

[2] Pentru lucrările de acest gen publicate până în 2005, v. Marin, Mărgărit 2005: XXI. La acestea se adaugă Neagoe, Mărgărit 2006 şi TD. Nistru, dar şi o serie de volume de texte însoțite de glosare, aflate în manuscris: TD–Banat, TD–Bucovina, TD–Covasna, Harghita, Mureş, TD–Maramureş, TD–Mărginimea Sibiului, TD–Pădureni, TD–Sălaj, TD–Transilvania, TD–Țara Moților, TD–Ungureni.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

o lărgire considerabilă a orizontului de cunoaştere complexă a lexicului dialectal românesc şi, implicit, a bogăției sub multiple aspecte a vocabularului limbii române.

Materialul cuprins în cele două categorii de lucrări prezintă cel puțin trei trăsături importante: actualitate, autenticitate şi unitate.

Caracterul a c t u a l este asigurat prin faptul că toate cercetările de teren, atât anchetele cu chestionarul, cât şi înregistrările de texte, au fost efectuate aproape simultan, într-un interval de timp relativ scurt (30 de ani), între 1961 şi 1989. Excepție fac textele de la românii din afara granițelor, culese în perioada 1991–2010.

A u t e n t i c i t a t e a, caracterul v i u sunt conferite prin faptul că întreg materialul este cules, prin anchete de teren directe, de la vorbitori de grai din lumea satului contemporan.

Caracterul u n i t a r şi, în consecință, c o m p a r a b i l al materialului este asigurat prin utilizarea unor metode şi principii unice care au călăuzit munca de culegere/înregistrare a tuturor cercetătorilor angrenați în această vastă activitate (cf. Petrovici 1958; Şuteu 1958; Petrovici, Cazacu 1963; Teaha 1963).

4. Materialul rezultat pe baza cercetărilor specifice geografiei lingvistice (publicat sau în curs de publicare) poate conduce la stabilirea şi precizarea ariilor de răspândire a anumitor cuvinte, fenomene, particularități, ceea ce prezintă importanță din multiple puncte de vedere. Astfel, de exemplu, etimologiştii sunt convinşi că „informațiile asupra ariilor de circulație a unor termeni sunt, de foarte multe ori, esențiale pentru stabilirea unei etimologii” (Avram 2001: 7) şi, mai departe: „Am apelat în repetate rânduri la glosare dialectale şi la hărți din atlasele lingvistice, pentru atestarea unor sinonime sau cvasisinonime ale cuvântului studiat, a unui sens (ori subsens) al acestuia sau a unui anumit fonetism” (*ibidem*: 8). Tot aşa „În cazul cuvintelor pentru care s-a propus o etimologie slavă, dar şi alte etimologii, criteriul de bază, alături de cel fonetic şi semantic, este r ă s p â n d i r e a g e o g r a f i c ă” (Sala 1999: 178–180). Pe de altă parte, lipsa cunoştințelor despre expansiunea geografică a unor cuvinte „singuratice” ne împiedică să stabilim exact aria de răspândire a acestora (Puşcariu 1913: XVII), dar şi să judecăm caracterul arhaic ori inovator al unei unități dialectale mai mult sau mai puțin extinse.

5. O primă variantă lexicografică a tipurilor de materiale menționate (atlase lingvistice regionale, texte şi glosare dialectale publicate, texte păstrate în AFLR) culese pentru graiurile dacoromâne din sudul țării (vorbite în Oltenia, Muntenia şi Dobrogea) o reprezintă *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice* (DGS), elaborat în cadrul Departamentului de dialectologie şi onomastică din Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, de către Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha; coordonator: Maria Marin, lucrare unică de acest gen şi de această amploare (22 000 de cuvinte – forme-titlu şi variante) asupra vocabularului unei unități dialectale a dacoromânei, subdialectul muntean.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

Fără a reprezenta o lucrare bazată pe opere beletristice, pe texte scrise, elaborate, sau pe observații îndelungate, dicționarul acesta se distinge prin faptul că surprinde o „secvență" din evoluția graiurilor dacoromâne sudice, cu frământările, ezitările, căutările, dar şi cu creativitatea spontană, toate acestea constituind elemente specifice variantei orale a limbii.

Fiind vorba de o operă cu evidentă amprentă dialectală, dicționarul îşi propune să sugereze răspândirea geografică şi frecvența termenilor prezentați (Marin 2009: XX).

6. Observațiile şi eventualele sugestii care urmează, precum şi exemplele aduse în discuție se bazează pe materialul lingvistic cuprins în această lucrare. Menționăm, totodată, că, în general, am folosit termeni, forme, sensuri cu atestări multiple; la cele cu unică atestare am apelat doar când acestea sunt menite să completeze, să lămurească, să întărească o anumită afirmație.

Dintre categoriile de cuvinte cuprinse în DGS aducem în discuție câteva care, după părerea noastră, se impune să fie incluse în dicționarul tezaur al limbii române.

6.1. Cuvinte neatestate în dicționarele generale sau atestate cu alte sensuri/subsensuri[3]:

acri, *a se* ~ [d. aluat, caş etc.] „a se dospi", semnificație curentă în Oltenia (județele Mehedinți, Dolj, Gorj, Olt) şi într-o mare parte din Muntenia (județele Argeş, Olt, Dâmbovița, Prahova, Teleorman, Ialomița): [Pâinea] *o plămădesc, **să acreşte** şi să bagă la cuptor* (Magherești, com. Săcelu, Gj).

arzinte „fierbinte, clocotit", adjectiv postverbal derivat (după modelul *fierbinte*) dintr-o formă iotacizată a lui *arde*, la fel ca *azişte* „arşiță", *arzesc* „ard", ambele atestate prin graiurile sudice ale dacoromânei (cf. Mărgărit 2007: 31, 212), este cunoscut pe o arie largă din Teleorman, Giurgiu şi prin Argeş, Dâmbovița, Olt: *Mălaiu opărit îl iei la mestecat cu făcălețu, că te arde terciu dacă... la mână, că-i **arzinte*** (Drăgăneşti-Vlaşca, Tr).

băci „băcițe", feminin format de la masculinul *baci*, este atestat doar în două sate de ungureni din nordul Olteniei (județele Vâlcea şi Gorj): *Joacă ciobanii cu **băcile*** (Vaideeni, Vl).

cătun „glugă, surlă din mănunchiuri de cânepă puse la uscat" reprezintă un sens nou creat după cel de „adăpost rudimentar, colibă (având formă conică)", ambele întâlnite în județul Dolj.

damâna, *a se* ~ [d. aluatul de pâine] „a se dospi (bine) pentru a putea fi pus «de-a mâna», pentru a-l putea rupe şi modela sub formă de pâine" este un verb derivat de la locuțiunea *de-a mâna*, *a pune* ~ ~ (Mărgărit 2009: 178), întâlnită prin județele Buzău, Brăila, Călăraşi, Constanța şi Tulcea; verbul apare doar într-o localitate din Călăraşi: *Am frământat-o* [pâinea]*, am lăsat-o şi când m-am dus la ea ş-am dat cu degetu aşa, am văzut că s-a umflat un pic şi să spune **damânat**, **s-a damânat**, aşa să zice, ea să face ca s-o punem de-a mâna* (Ulmu).

[3] Lista cuvintelor neatestate este foarte bogată. Pentru ilustrare, menționăm şi termenii incluşi de noi în *Introducerea* la DGS (Marin 2011: XI–XII).

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

încetuna „a încetini viteza, a merge mai încet” apare într-un sat din vestul Munteniei: *Acu el văzuse că mai sărea ostaşi din tren, că-**ncetuna** acolo* (Comănița, com. Teslui, Ot); forma este derivată (ca şi *încetini*) de la *încet*, după adverbul *încetunel*, atestat prin Oltenia (județele Vâlcea, Gorj, Mehedinți), care, de asemenea, nu figurează în dicționare.

înfierbânt „fierbinte” este atestat într-o singură localitate din Muntenia: *Face păsat* [pentru turta de mălai]*, cum faci la mămăliguță păsat, şi-l pui **înfirbânt** în căpistere* (Izvoarele, Ot).

sihastru apare cu patru subsensuri neatestate până acum, toate din zona subcarpatică a Munteniei: 1º „(copil) din flori, bastard”; 2º [d. stupi] „fără matcă”; 3º [d. locuri, ținuturi] „izolat, retras, neumblat”; 4º [d. oi] „care se răzlețește mereu de turmă; singuratică”.

6.2. Cuvinte, forme şi sensuri atestate pentru limba veche, considerate, în raport cu româna literară, ieşite din uz, arhaice sau învechite, care încă se păstrează astăzi ca regionalisme.

ainte (< lat. *ab-ante*) „înainte, odinioară”, adverb cu atestări din limba veche (Densusianu, HLR, II: 251–252), considerat, în DA, s.v. *înainte*, arhaism, apare într-un text din Piatra, județul Teleorman.

asupri „a copleşi, a cuprinde, a năpădi, a întrece măsura”, înțeles atestat în limba veche pentru participiul cu valoare adjectivală *asuprit* „care depăşeşte ce e necesar, supraabundent”, folosit şi ca substantiv „cantitate care depăşeşte ceea ce e necesar” (Densusianu, HLR, II: 424), semnificații inexistente în DA, apar astăzi în localități disparate din județele Argeş, Dâmbovița, Teleorman, Giurgiu: *Şi-i bat eu* [pe copii]*, da’ aşa când m-**asupreşte** prea rău, dă nu mai pot* (Budişteni, com. Leordeni, Ag); *Şi pe urmă, când l-**a asuprit** de-a copt apendicita, s-a dus şi n-a mai vrut doctoru să-i mai facă* [operație] (Dracea, com. Crângu, Tr) (cf. Mărgărit 2009: 84–85).

iabangiu (< tc. *yabanǧi*) reprezintă un turcism folosit în limba veche cu sensul „străin, venetic”; în graiurile actuale este întrebuințat ca adjectiv, cu semnificația „nesupravegheat, în voie; fără rost”: *În baltă vitele umblau **iabangii*** (Băneasa, Gr) (cf. Suciu, *Influența turcă*, II: 416).

împărțanie „împărțire” este reținut în DA ca element învechit, beneficiind de o singură atestare (din Prav. com., *apud* DA, s.v.). În graiurile sudice cuvântul este cunoscut prin Oltenia (județul Vâlcea) şi prin Muntenia (județele Teleorman, Giurgiu, Ialomița) cu un sens inedit, denumind un „aliment dat de pomană”. Această nouă semnificație se explică prin însuşi faptul că, în aria muntenească, inclusiv în Dobrogea, unul dintre sensurile verbului *a împărți* este „a da de pomană (mai ales produse alimentare)”.

6.3. Cuvinte, forme şi sensuri, mai vechi sau mai noi, atestate pentru alte zone ale teritoriului românesc.

a, una dintre prepozițiile despre care se consideră că-şi piersduse o mare parte din funcțiile sale primitive încă din limba veche (Densusianu, HLR, II: 400),

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

cunoaşte în aria sudică o frecvenţă remarcabilă, având capacitatea de a contracta combinaţii libere, sensul cel mai des întâlnit fiind cel local[4]. Atestările provin de prin toată Oltenia, din majoritatea zonelor Munteniei şi, mai rar, din Dobrogea: *Oile sterpe cu mieii merg* ***a*** *vârf* [la munte] (Câinenii Mici, com. Câineni, Vl); *Se trăgea* ***a*** *casa lui* (Vârtoapele de Sus, com. Vârtoape, Tr); *Se ducea* ***a*** *mireasă* (Luncile, com. Lopătari, Bz). Pe lângă sensul local, *a* acoperă şi alte valori ale prepoziţiei *la*: *dă batice* ***a*** *domnişoare* (*ibidem*); [Mămăliga] *o lăsam* ***a*** *o jumăta de oră* [să fiarbă] (Strehaia, Mh) sau ale prepoziţiilor/locuţiunilor introducând un complement de cauză: *Dam* [zor] ***a*** *frică, seceram* ***a*** *frică* [să nu ne întreacă altele] (Crevedia Mare, Gr).

biu, *de* ~ „din belşug, abundent”, locuţiune adverbială formată din prep. *de* + *biu* (< magh. *bö*), atestată, în secolul al XVI-lea (Densusianu, HLR, II: 259, 265), şi păstrată până în zilele noastre prin Sălaj, Banat (v. DA, s.v.), a fost întâlnită de noi şi în graiurile româneşti din sud-estul Ungariei (Marin, Mărgărit 2005: XCVII, 145). În mod surprinzător, termenul apare, cu acelaşi sens, în locuţiunea *din biu*, într-o localitate din Prahova: *Care are porc şi are untură de pristos,* ***din biu****, face săpun* (Plopu, Ph), unde este înregistrat, de la aceeaşi vorbitoare, sinonimul **de pristos**, un alt arhaism, cu o singură atestare în DLR, preluată dintr-un text muntenesc (Stănoiu, C. I.: 19).

brâncă (< lat. *branca*) „mână”, considerat, înainte de apariţia lucrărilor despre graiurile sudice menţionate mai sus, un arhaism marcând individualitatea subdialectului crişean (Petrovici 1941: 554), se dovedeşte a fi cunoscut şi în aria sudică, în puncte disparate din Oltenia (judeţele Vâlcea, Dolj, Gorj) şi din Muntenia (judeţele Vâlcea, Dâmboviţa, Prahova, Teleorman, Ilfov, Giurgiu (v., între altele, NALR–*Oltenia*, vol. I, h. 171; Pl. 7; Mărgărit 2009: 85–86; DGS, s.v. *brâncă*[1]): *Acolo te puneai cu* ***brâncili*** *pă cucă* [„unealtă de pescuit”] *şi-l prindeai* [peştele] (Băneasa, Gr).

cantă (< magh. sau srb. *kanta*) „vas, cană de diverse dimensiuni şi cu întrebuinţări diferite” este prezent în dicţionare drept ungurism specific Transilvaniei şi Banatului (DA, s.v.). În graiurile sudice este întâlnit cu multiple atestări atât din întreaga Oltenie, cât şi din Muntenia (judeţele Vâlcea, Giurgiu, Ialomiţa): *Umplea* ***canta*** [la fântână] *şi o vărsa mireasa cu picioru* (Fratoştiţa, Dj); *Pleacă mai multe fete şi cu* ***căn̦ile*** *cu apă şi, unde găseşte femei, aruncă apa pă picerile lor* (Malu, com. Vedea, Gr).

roş, f. *roşă*/*roşe*, vechea formă a adjectivului *roşu* (cf. Densusianu, HLR, II: 167), atestat, până acum, în aria nordică (mai ales moldovenească) a dacoromânei (DLR, s.v. *roşu*; ALR II, s. n., vol. IV, h. 1215), apare cu numeroase atestări din întreaga Oltenie şi din diverse zone ale Munteniei: *Această fetiţă era îmbrăcată în* ***roş*** *şi de-aceea o chema Scufiţa Roşie* (Strehaia, Mh); *O luam aşa uite du pă mână şi rămânea carnea* ***roşă*** (Dângeşti, com. Berislăveşti, Vl).

[4] În DA, s.v. *a*[1], se atestă sensul *la* (local) pentru Transilvania şi Maramureş.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

6.4. Cuvinte care conservă forme sau fonetisme vechi, unele etimologice: *îmbla*, *îndărăpt*, *năsip*, *nemica*, *tâmpina*, *uşure*, altele întâlnite în limba veche şi, astăzi, rar, în alte zone dialectale: *fârşí*, *tâlni* ş. a. O discuție aparte se impune pentru familia de cuvinte *giur*, *giurui*, *giuruială*, atestate în două localități din Dâmbovița (Gheboaia, com. Finta şi Teţcoiu, com. Mătăsaru) şi două din Teleorman (Plosca şi Lăceni, com. Orbeasca). Substantivul *giur* denumeşte „un fel de tel rudimentar, constând dintr-un băț cu o crăcană la un capăt, folosit la frecat urzicile fierte, la bătutul ouălor sau al laptelui prins”: [Laptele] *îl făceam c-un* ***giur*** [...] *o cracă făcută de lemn, cu trei craci aşa* (Lăceni, Tr) şi provine din lat. *gyrus*, *-um*, cuvânt grecesc, cu sensul „cerc” (DA, s.v. *jur*). Derivatul verbal *giurui* apare cu două sensuri: primul „a bate laptele, a freca urzicile cu g i u r u l”: *Urzicile le punem în oală, d-aci le* ***giuruim*** *cu giuru* (*ibidem*), este atestat în DA, sub aceeaşi variantă formală[5], cu semnificația „a face să se învârtească în cercuri, a învolbura”, preluată, după TDRG, din Delavrancea: *Viscolul* ***giuruia*** *des foloştină înflorită, ca nişte rotocoale de hârtie albă*. Al doilea sens, folosit în olărit şi notat din Gheboaia, com. Finta, însemnând „a decora vasele de ceramică (de jur împrejur) cu o unealtă specială”, nu apare în dicționare. Derivatul substantival *giuruială*, atestat din aceeaşi localitate dâmbovițeană, renumită în ceramică (TDM III: LIII), indică acțiunea de a g i u r u i vasele de lut. Substantivul, în varianta *juruială*, cu sensul „înghesuială” a mai fost atestat, pentru Transilvania, în *Glosarul* lui Ştefan Paşca (Paşca, *Glosar*, s.v., apud DA).

6.5. Cuvinte „martori” ai unor particularități fonetice specifice sau cu frecvență ridicată în graiurile dacoromâne sudice, dintre care le amintim pe cele mai bine reprezentate în DGS.

6.5.1. Disimilarea lui *n* inițial: *n–m* > *l–m*: *lumăr* „număr”, *lumăra* „număra”, *lume* > *nume*, *lumi* „numi” şi a lui *n–n* > *l–n*: *nuneasca* > *luneasca*, cu atestări exclusiv din zona sudică: sud-vestul Munteniei (județele Olt, Teleorman, Giurgiu, Călăraşi) şi, rar, sudul Olteniei (județele Dolj, Mehedinți).

6.5.2. Fluctuații între terminațiile verbale **-ăi** ~ **ăni**, întâlnite, mai ales, la verbe onomatopeice: *behăi ~ behăni*, *chelăcăi ~ chielăcăni*, *răpăi ~ răpăni*, *tropăi ~ tropăni*; **-oi** ~ **oni**: *boroi ~ boroni*; **-ui** ~ **-uni**: *păşui ~ păşuni* sau **-eață** ~ **-neață**: *porcoiață ~ porconeață*, dim. de la *porcoi* „căpiță (de fân)”, atestate, cu precădere, în jumătatea nordică a Muntenei.

6.5.3. Fluctuația între formele substantivale feminine terminate în *-e* şi cele în *-ie*: *căpistere ~ căpisterie* „albie mică”, *gâgâlice ~ gâgâlicie*, *măzăriche ~ măzărichie*, *orzişte ~ orziştie*, *porumbişte ~ porumbiştie*, *punte ~ puntie*, *răpiţişte ~ răpiţiştie*, *ridiche ~ ridichie*, *vulpe ~ vulpie*, dar şi *muchie ~ muche*, *pâlnie ~ pâlne*, *pretenție ~ pretenție*, *răspântie ~ răspânte/răspunte*, cu frecvență maximă în jumătatea nordică a Munteniei.

[5] Forma *gir*, *a face un gir* „a-şi roti privirea”, citat în DA, din Nicolae Filimon, după dicționarele lui Polizu şi al lui Pontbriant, reprezintă, aşa cum sugerează DA, un împrumut calchiat după italianul *fare un giro*.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

6.5.4. Extinderea şi frecvenţa surprinzătoare ale fenomenului de palatalizare a velarelor *c*, *g* în grupurile *că* > *che*, *câ* > *chi*, *gă* > *ghe*, *gâ-* /*gu-* > *ghi*: *cămaşă* > *chemaşă*, *căminеţ* > *chiminеţ* „strat din bucăţi de cărămidă înălţat în cele patru colţuri ale cuptorului de ars vasele de ceramică sau varul, pentru protejarea parilor din construcţia acestora”, *căpcel* > *chepcel*/*chipcel* 1º „vas mic, din lemn scobit, care se pune, prins în băieri, în gura găleţii de muls oile”; 2º „căuş din lemn scobit (folosit, mai ales, la stână)”; 3º „roata cea mică de la plită”, *căşiţă* > *chişiţă* 1º „boală contagioasă; zăbală”; 2º „stomacul păsărilor; pipotă”, *gălbează* > *chelbează*, cu var. *gălbeajă* > *ghelbeajă*, *gărgăriţă* > *ghergheriţă* > *chercheriţă*, *gâgâlice* > *ghighilică* > *ghighilice*, *gâmbiţă* > *ghimbiţă* „musculiţă beţivă”, *gogâie* > *goghie* > *ghioghie* „ştiulete nedezvoltat, pipernicit”. Particularitatea se întâlneşte în toată aria sudică, cu frecvenţă mai ridicată în Oltenia.

6.6. D e r i v a t e cu anumite s u f i x e caracteristice graiurilor munteneşti prin frecvenţă şi prin extindere geografică:

-ime folosit pentru exprimarea calităţii: *acrime* „acritură, acreală”, *arsime* „rest ars, lipit pe fundul vasului în care se prepară mâncare, urdă, săpun; arsură”, *durime* „durere”, *tărime* 1º „tărie, densitate a unui material”; 2º „concentraţie alcoolică, tărie”, şi, mai ales, cu valoare colectivă: *fânărime* „cantitate mare de fân”, *hăinărime* „haine multe şi diverse”, *nimicărimuri* „nimicuri”, *văsărime* „mulţime de vase”, *vechime* „lucruri vechi, vechituri”;

-os derivând, în general, adjective prin care se redă „însuşirea de a fi prevăzut cu obiectul exprimat prin cuvântul de bază (Form. cuv.: 165), care pote fi un substantiv din limba comună sau unul (cu sens) dialectal: *băţăgănos* „cu tulpină fibroasă, băţoasă” < *beţigan*, *ciorchinos* „sub formă de ciorchine” sau „cu ciorchine mare” < *ciorchine*, *coşos* [d. om] „cu coşuri pe faţă” < *coş*, *crăcănos* „cu multe crăci; rămuros” < *cracă*, cu sinonimul *crăchinos* < *crachină*, *luturos* „cu lut pe el; nespălat, murdar” < *lut* „murdărie, jeg”, *nărăvos* „cu nărav; nărăvaş” < *nărav*, *sodos* [d. săpun] „cu multă sodă caustică” şi [d. apă] „leşioasă, calcaroasă” < *sodă*, *treptos* „argilos” < *treaptă* „pământ clisos, cu argilă”; o serie bogată este reprezentată de adjective exprimând trăsături apreciative sau depreciative în raport cu baza: *adăpostos* „bun de adăpostit” < *adăpost*, *cumintos* „cu multă minte” < *cuminte*, *mocănos* 1º „cu oi multe”; 2º „necivilizat, necioplit”, ambele derivate de la *mocan* „proprietar de oi (multe)” şi „om necivilizat”, *mojicos* „ţărănesc; necivilizat” < *mojic*; ultimii doi termeni au drept sinonim pe *ciobănos* < *cioban* şi drept antonim pe *boieros* „cu însuşiri alese; civilizat” < *boier*, *îngâmfos* „îngâmfat”, *năzbâtios* „care face năzbâtii, care se ţine de năzdrăvănii” < *năzbâtie*, *pământos* [d. băligar] „fărâmicios ca pământul”[6];

– productivitatea excepţională a creaţiilor verbale de conjugarea a IV-a, în *-i*: *băligări* „a îngrăşa terenul cu băligar”, *bobi* „a desface păstăile (de fasole) pentru a scoate boabele”, cu sinonimele *păstăi*, *teci* şi varianta *tecui*, *boboci*

[6] O listă bogată în derivate cu sufixul *-os* se găseşte în Mărgărit 2009: 191–196.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

„a împodobi, a înfrumuseța (un obiect cu multă îndemânare şi cu mijloace puține)”, *bolovăni* „a tencui (cu bulgări, cu bolovani de pământ)”, *brățui* „a strânge ceva în cantitate cât se poate duce în brațe; a face brațe”, *brânzori* „a mulge oile pentru a face brânză”, *bucături* „a tăia în bucăți, a îmbucătăți; a tranşa (carnea de pasăre, de porc etc.)”, cu sinonimul *bucățeli*, *bumbi* [d. pomi] „a da b u m b u l, a înmuguri”, *căsnici* „a face căsnicie cu cineva; a conviețui”, *cloțui* [d. găini] „a deveni c l o ț ă, a cloci”, *firui* „a zice cuiva fire-ai (al dracului), a drăcui”, cu sinonimele *răi*, *răuli* „a da răului”, *gărgărici* [d. boabe, semințe] „a face gărgărițe”, *glugi* „a aranja în glugi (cocenii de porumb)”, cu sinonimul *glugui*, *jarti* „a fura, a şparli”, *măidăni* „a înălța terenul (împrejurul fântânii), a face maidan”, *nemuri* „a se ține (de) neamuri, a se înrudi”, *păduri*, cu un sens propriu „a lucra la pădure” şi cu unul metaforic, cu referire la vița-de-vie neîngrijită „a creşte mare şi stufoasă; a se sălbătici”, *păpărudi* „a se stropi cu apă, când se face paparude”, *pârlui* „a se opări rufele în p â r l ă u, într-un vas format prin scobirea unui buştean”, *pişlegi* „a fixa cu p i ş l e g e scândurile de la fundul butoiului”, derivat de la *pişleag* „scândură fixată de-a curmezişul doagelor de pe fundul butoiului, pentru a-i mări rezistența”, *pumnări* [în jocurile de copii] „a se număra pe pumni pentru a-l alege pe cel care urmează să-i caute pe ceilalți parteneri”, *rămpui* „a stivui (lemnele) pe rampă”, *scorți* [d. zăpadă] „a prinde scoarță, a face crustă”, *secări* cu sensurile 1º [d. lanul de grâu] „a se amesteca, a se împestrița cu fire de secară” şi 2º „a curăța de secară un lan de grâu” şi multe altele[7]. Marea majoritate a verbelor derivate în acest fel sunt redate, în limba comună, prin perifraze, adesea, lipsite de încărcătura stilistică a elementelor lexicale din grai.

6.7. Derivatele cu p r e f i x e contribuie la îmbogățirea vocabularului sub diferite aspecte, ce pot fi clasificate în funcție de originea şi de sensul elementelor constitutive, ale prefixelor, dar şi în funcție de trăsăturile noilor creații.

în- (***îm-*** înainte de labiale) reprezintă prefixul cu procentul cel mai ridicat la nivelul limbii române, în general, şi al graiurilor, în special. S-ar părea că, prin frecvență şi prin disponibilitățile multiple, prefixul acesta este caracteristic, în primul rând, graiurilor de tip muntenesc (Iordan 1936: 43; Mărgărit 2009: 183 şi urm.)[8]. S-a remarcat, de asemenea, productivitatea practic nelimitată a acestui prefix în graiurile munteneşti actuale, unde, adeseori, creațiile prefixate nu răspund, neapărat, unor necesități lexicale propriu-zise.

Situația este explicabilă prin însăşi istoria şi posibilitățile derivative ale lui *în-*, şi anume:

– capacitatea prefixului de a acoperi sensuri ale mai multor prefixe din alte limbi;

[7] O parte din inventarul creațiilor verbale de acest tip şi o multitudine dintre problemele diverse ridicate de acestea apar în Mărgărit 2009: 175–184.

[8] Adâncirea şi extinderea cercetărilor, în această privință, şi asupra altor zone s-ar putea să estompeze diferența dintre unitățile dialectale ale dacoromânei.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

– transmiterea acestuia prin anumiți termeni moşteniți (din care unii se mai mențin doar la nivelul graiurilor);

– îmbogățirea inventarului de termeni creați cu *în-* datorită dublei origini a acestui element derivativ: prepoziția şi preverbul *in* (v. Form. cuv.: 22, unde se dă şi o bogată bibliografie a problemei), fiecare dintre cele două având numeroase valori semantico-gramaticale;

– posibilitățile multiple ale prefixului în privința bazei derivative (substantive, adjective, verbe, numerale, adverbe);

– capacitatea de a crea derivate verbale (cele mai numeroase), adjectivale, substantivale, fiecare dintre acestea cu diverse valori (idem: 28–31; Mărgărit, loc. cit.).

Cele câteva exemple pe care le selectăm sunt de natură să ilustreze doar parțial spusele de mai sus.

a) derivate substantivale: *îmbalotat* „acțiunea de a îmbalota, de a face baloți", *îmbărburătură* „semn de recunoaştere la oi constând din ciuntirea vârfului urechii", *îmbeznat* „termen eufemistic pentru dracul; necurat", *îmbombardament*, *îmbulgăreală* „acțiunea de a umple pereții casei cu bulgări de pământ, de a î m b u l g ă r i", *împitita* „numele jocului de-a v-ați ascunselea", *încăprioreală* „acțiunea de a pune căpriori la casă, de a î n c ă p r i o r i", *înconcentrare* „concentrare (în armată)", *îndoamnele* „colind cântat în seara zilei de Crăciun", *înfăinare* „boală a frunzelor de viță-de-vie; făinare", *înfrânare* „frânare (la un vehicul)", *înglomerație*, formă rezultată, printr-o falsă tăietură, din *aglomerație* (< fr. *agglomération*), *îngurlup* „prună închircită care cade din pom înainte de coacere", *învăruicit* „obicei prin care tinerii (fete sau băieți) se prind veri" (< *în* + *văruică*, *-ci*), *înzăvor* „zăvor";

b) derivate adjectivale (multe dintre ele partcipiale): *îmbolnăvicios*, *îmburicat* „încărcat cu vârf, vârfuit", cu sinonimul *învârfuit*, *împarfumat*, *împelinat* [d. vin] „cu pelin", *împetecat* „cu petice, peticit", *înacriu* „dat în acru; acrit", *încățelat* [d. plante] „cu puieți; înfrățit", *închilozat*, rezultat, prin falsă tăietură, din *anchilozat* (< fr. *ankyloser*), *înciorăpat* [d. cai] „pintenog", *îngăunos* „găunos, scorburos", *înjurat* „cu jurământ, jurat", *întronat* „cu troană, răcit, gripat" ş. a.;

c) derivatele verbale cu *în-* (*îm-*), multe dintre ele surprinzătoare din punct de vedere formal sau semantic, ocupă primul loc într-o ierarhie ad-hoc a tuturor derivatelor cuprinse în DGS: *îmbate*, *îmbănui*, *îmbălăni* [d. părul omului] „a deveni bălan pe alocuri; a încărunți", cu sinonimele *împopistra*, *înfira*, *înspica*, *însuri*, *îmbeteli* „a aranja, a găti (mireasa) cu beteală", *îmbirui*, *înbomba* [d. vinul în fermentație] „a se umfla, a creşte (în butoi)", *îmbufni* „a da buzna, a năvăli, a bufni", *împăia* 1º „a paşte oile pe mirişte, hrănindu-le cu paie"; 2º „a (se) scutura grâul de pe arie, pentru a separa boabele de paie"; 3º „a înveli, a acoperi cu paie (stupii puşi la iernat)", *împălăria* „a strânge năvodul (dându-i forma unei pălării)", *încăruța* „a încărca (ceva) în căruță", *încioca* [d. găini] „a da cu ciocul, a ciocni",

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

învâlva „a aţâța focul”, *învifora* „a se înfuria, a se indigna”, *înviteji* „a îmbărbăta, a încuraja”; un derivat special, unic prin modul de formare, creat pe baza locuțiunii adverbiale *într-o parte*, este *întropărta* „a apleca, a da într-o parte” (cf. Marin 2009: XII; Mărgărit 2009: 178, 186).

ne-, prefix negativ, specific nominal, frecvent în limba română veche (Densusianu, HLR, II: 358–361; Form. cuv.: 40), se întâlneşte, mai ales, în jumătatea nordică a Munteniei şi, mai rar, prin Oltenia. Derivatele cu *ne-*, cele mai multe, adjective şi, mai puține, substantive, se caracterizează printr-un sens puternic negativ, adesea cu valoare superlativă (cf. Mărgărit 2009: 198). Frecvența relativ ridicată a derivatelor cu *ne-* este explicabilă, între altele, prin faptul că, în graiuri, prefixul substituie şi echivalentul său neologic *in-*.

a) Derivate substantivale: *neajungeri* „lipsuri, neajunsuri”, *nearătură* „loc, teren nearat”, *nebăutură* „lipsă de băutură”, *neispravă*, în locuțiunea adjectival-adverbială *de ~* „superficial”, *neîngrijință* „neglijență”, *nemâncare* „lipsă de mâncare”, *nepolocru* „nume real, în opoziție cu porecla”, *nerăsăritul soarelui*, în locuțiunea adverbială *în ~ ~* „înainte de răsăritul soarelui”, *nesănătate* „lipsă de sănătate; boală”, *neştință* „nesimțire, leşin”.

b) Derivate adjectivale: *nebolnav* „fără a fi bolnav; sănătos”, *necapabil* „incapabil”, *nedus (în lume)* „înapoiat, necivilizat”, *nefirm* „infirm”, *nefricoasă* „fără frică; curajoasă”, *înjurați* [d. banii dintr-o comoară] „nelegați cu jurământ”, *nelămurit* [d. vasele de ceramică] „nereuşit, nears bine”, *nemălurită* [d. vița-de-vie] „fără mălură, fără paraziți”, *nemort* „încă în viață; viu”, *neploioasă* [d. vreme] „fără ploaie, uscată”, *neputernic* „fără putere, neputincios”, *netrebnic* [d. terenuri] „folosit pentru păşune; neroditor, nearabil”, *nezăcut* „care nu a zăcut” etc.

c) Derivatul cu valoare de pronume negativ şi cu sens superlativ *nenimic* „absolut nimic” este recunoscut ca o inovație a graiurilor sudice, singurul dicționar general care îl înregistrează fiind cel al lui H. Tiktin (TDRG, s.v. *ne-*). Comentat în lucrări de specialitate, dintre care menționăm Mărgărit 1985 (unde se dă şi bibliografia), reluat, apoi, de aceeaşi autoare, în 2009: 201, pronumele *nenimic*, cu varianta *nenimica*, este cunoscut pe o arie relativ largă, în localități din Oltenia (județele Vâlcea, Gorj, Dolj), în Muntenia (județele Teleorman, Vrancea, Giurgiu, Călăraşi) şi în sate din Dobrogea.

7. Termenii incluşi în DGS sunt însoțiți de *toate* s i n o n i m e l e prezente în lucrare.

Dificultățile alcătuirii seriilor sinonimice, cunoscute de orice lexicograf, sunt multiple şi privesc aspecte diverse, începând de la faptul că, aşa după cum este bine cunoscut, sinonimie perfectă nu există, fiecare vorbitor având tendința de a stabili nuanțe de înțeles sau măcar stilistice proprii (Puşcariu, LR, I: 20). Am constatat, de exemplu, că, de regulă, cu cât sinonimia este privită din perspectiva unei arii geografice mai largi, cu atât caracterul relativ al sinonimelor creşte (Marin 2008:

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

426), aşa după cum experienţa ne-a demonstrat că stabilirea lanţurilor sinonimice pentru cuvintele abstracte este mult mai dificilă şi mai puţin riguroasă, în comparaţie cu termenii denumind obiecte, realităţi concrete[9].

8. Pe lângă valoarea în sine a inventarului de termeni cuprinşi în atlase, texte, glosare, deosebit de importante sunt v a r i a n t e l e (fonetice şi morfologice), fiecare dintre ele cu prezentarea caracteristicilor gramaticale şi cu indicarea sensului (care, uneori, poate să difere faţă de al/ale cuvântului-titlu). Necesitatea notării variantelor într-un dicţionar se impune fără îndoială „căci examinarea lor ne dă putinţa de a trage uneori concluziuni foarte importante asupra etimologiei" şi „asupra istoriei limbii noastre" (Puşcariu 1913: XVII). Motivele pentru care anumite lexeme sunt considerate variante în raport cu altele sunt diverse, o parte dintre acestea în strânsă relaţie cu particularităţile vocabularului dialectal, unde se produc, adesea, încrucişări şi suprapuneri semantice şi/sau formale între cuvinte cu etimologii diferite (Marin 2009: XXV). De reţinut este că, datorită bogăţiei lexicului dialectal, posibilităţile de interpretare a unor forme drept cuvânt-titlu sau drept variantă sunt mult mai largi, fapt care oferă, de multe ori, şi posibilităţi mai multe în privinţa clarificării unor etimologii sau a filiaţiei anumitor cuvinte.

9. Chiar dacă pentru celelalte zone ale Dacoromaniei nu există un dicţionar dialectal, materialul necesar, comparabil cu cel pentru graiurile sudice, este oricând accesibil prin fişarea atlaselor regionale şi a marelui număr de texte dialectale existente în institutul nostru sau în arhivele celorlalte institute de profil din ţară.

Drept încheiere, subliniem că includerea cuvintelor din vocabularul dialectal în dicţionarul general al limbii române trebuie privită, după opinia noastră, ca o modalitate de validare şi de actualizare a unei mari părţi din dicţionarele anterioare. Dar, ca în orice domeniu, selectarea faptelor, a elementelor popular/dialectale trebuie însoţită de multă circumspecţie asigurată printr-o bună cunoaştere a graiurilor şi a limbii române, în general.

BIBLIOGRAFIE

ALR I = Sever Pop, *Atlasul lingvistic român*, partea I-a, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu–Leipzig, 1940.

ALR II = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a, Sibiu-Leipzig, 1940.

ALR II, s.n. = Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a, Serie nouă, redactor principal I. Pătruţ, vol. I–VII,/Bucureşti/, 1956–1972.

ALRT = *Texte dialectale*, culese de Emil Petrovici. Suplement la *Atlasul lingvistic român* II (ALRT II), Sibiu/Leipzig, 1943**.**

[9] Pentru alte dificultăţi întâmpinate în stabilirea seriilor sinonimice şi pentru diferite constatări pe această temă, v. Marin 2009: XXIII–XXIV, iar pentru importanţa stabilirii listelor de sinonime, v. Marin 2008.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

Avram 2001 = Andrei Avram, *Noi contribuții etimologice*, București.
DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1948.
DB = *Dicționarul subdialectului bănățean*, [Redactor coordonator: Vasile Șerban], Timișoara, vol. [I]–II, litera A, redactor Sergiu Drincu, 1985, 1986; vol. III–IV, litera B, redactor Maria Pudela Sitaru, 1987, 1988.
Densusianu, HLR, II = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue Roumaine*, Tome II. *Le seizième siècle*, Paris, Librairie Ernest Letoux, 1938.
DGS = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, București, Editura Academiei Române, vol. I (literele *A–C*), 2009; vol. II (literele *D–O*), 2010; vol. III (literele *P–Z*), 2011.
DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, București, 1965–2010.
Dumistrăcel, Hreapcă, Botoșineanu 2011 = Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Luminița Botoșineanu, *De la atlasul lingvistic național la atlasele regionale: semnificația diferențelor*, în *Studii de dialectologie, istoria limbii și onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha.* Coordonare: Maria Marin, Daniela Răuțu, București, p. 219–242.
FD = „Fonetică și dialectologie”, 1958 și urm.
Form. cuv. = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. Coordonator: Magdalena-Popescu Marin. Colectivul de elaborare: Eugenia Contraș, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Rodica Ocheșanu, Magdalena Popescu-Marin, București, 2007.
Iordan 1936 = Iorgu Iordan, *Compuse româneşti cu în-*, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, Iași, III, p. 57–117.
Iordan, 1943 = Iorgu Iordan, *Limba română actuală, o gramatică a greşelilor*, București.
Marin 1996 = Maria Marin, *Arhiva fonogramică a limbii române (După 40 de ani)*, în „Revista de lingvistică și știință literară”, Chișinău, I, p. 41–46.
Marin 2008 = Maria Marin, *Importanța sinonimelor în elaborarea unui dicționar dialectal*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LIX, 2, p. 417–422.
Marin 2009 = Maria Marin, *Prefață* la *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice* de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, vol. I (literele *A–C*), București, p. I–XXVIII.
Marin 2012 = Maria Marin, *Câteva trăsături ale unui dicționar dialectal*, în Nicolae Mocanu, Dumitru Loșonți, Eugen Beltechi (eds.), *Lucrările celui de al XIV-lea Simpozion internațional de dialectologie (Cluj-Napoca, 16–17 septembrie 2010)*, Cluj-Napoca, p. 254–261.
Marin, Mărgărit 2005 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București.
Mărgărit 2007 = Iulia Mărgărit, *Comentarii etimologice şi semantice*, București.
Mărgărit 2009 = Iulia Mărgărit, *Vocabularul graiurilor munteneşti actuale*, București.
NALR–Oltenia, vol. I = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni*, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, București, vol. I, 1967.
Neagoe, Mărgărit 2006 = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale şi glosar*, București.

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)

Paşca, *Glosar* = Ştefan Paşca, *Glosar dialectal*, alcătuit după material cules de corespondenţii din diferite regiuni, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1928 (Academia Română. Memoriile secţiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).
Petrovici 1958 = Emil Petrovici, *Sarcinile actuale ale dialectologilor din RPR*, în FD, I, p. 207–210.
Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Baza dialectală a limbii noastre naţionale*, în LR, IX, 5, p. 60–78.
Petrovici, Cazacu 1963 = Emil Petrovici, B. Cazacu, *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român. Precizări preliminare*, în FD, V, p. 159–162.
Puşcariu 1913 = Sextil Puşcariu, *Raport către Comisiunea Dicţionarului*, în DA, Tomul I. Partea I, *A–B*, p. IX–XLI.
Puşcariu, LR I = Sextil Puşcariu, *Limba română.* I. *Privire generală*, Bucureşti, 1940.
Sala 1999 = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Bucureşti.
Stan 1955 = Ionel Stan, *Despre unele probleme ale Dicţionarului dialectal al limbii române*, în LR, IV, 1955, 4, p. 91–93.
Stănoiu, C. I. = Damian Stănoiu, *Călugări şi ispite*. *Scene din viaţa mănăstirilor*, Bucureşti, [1928].
Suciu, *Influenţa turcă*, II = Emil Suciu, *Influenţa turcă asupra limbii române.* II. *Dicţionarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, vol. II, 2010.
Şuteu 1958 = Valeriu, Şuteu, *Arhiva fonogramică a limbii române*, în FD, I, p. 211–219.
TDNistru = *Graiuri româneşti de la est de Nistru. Texte dialectale şi glosar*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, Bucureşti, 2011.
TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bucureşti, 1895–1925.
Teaha 1963 = Teofil Teaha, *Despre Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* (NALR), în FD, V, p. 109–122.

L'IMPORTANCE DU LÉXIQUE DIALECTAL POUR LE DICTIONAIRE-TRÉSOR DE LA LANGUE ROUMAINE

(Résumé)

L'article représente une plaidoirie pour insérer le lexique dialectal dans le Dictionnaire-trésor de la langue roumaine.

L'argumentation est fondée tout d'abord sur les données offertes par le *Dictionnaire des patois dacoroumains méridionaux*.

En conséquence, l'auteur considère que le lexique dialectal pourrait être un moyen important pour valider et actualiser une grande partie du lexique des dictionnaires roumains antérieurs.

Mots-clés: atlas régional, texte dialectal, lexique dialectal.

Cuvinte-cheie: atlas regional, text dialectal, lexic dialectal.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A6679 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:15 UTC)